

Návod pro archeology

Petr Pajdla Tomáš Chlup David Novák Jan Mařík
Balázs Komoróczy Olga Lečbychová Róbert Antal

27. 6. 2023

i Původně zveřejněno jako...

Úvod

AMČR-PAS (Portál amatérských spolupracovníků a evidence samostatných nálezů) byl vytvořen pro podporu součinnosti dobrovolných spolupracovníků a oprávněných organizací při provádění archeologických výzkumů metodou povrchové prospekce, včetně využití detektorů kovů. Úkolem AMČR-PAS je vytvořit podmínky pro formalizaci a zároveň usnadnění této spolupráce při současném respektování platných zákonných norem ČR.

Modul AMČR-PAS je založen na spolupráci amatérských badatelů s archeology z organizací s oprávněním provádět archeologický výzkum. Předpokladem je, že archeolog bude kontaktován potenciálním spolupracovníkem. S ním v modulu AMČR-PAS naváže a potvrdí **spolupráci** (návod viz níže). Po potvrzení spolupráce se daným spolupracovníkům otevře možnost registrovat nálezy pod předem dohodnutý **projekt** v AMČR. Jedním z prvních kroků je tedy založení projektu terénního průzkumu, které je nutné provést standardní cestou v desktopovém klientu AMČR. Následující kroky pak již probíhají ve webovém rozhraní modulu AMČR-PAS.

Modul AMČR-PAS naleznete po přihlášení na <https://amcr.aiscr.cz/>.

Webovou stránku AMČR-PAS pak zde <http://www.archeologickamapa.cz/pas>.

Principy spolupráce

Vyhledávání archeologických nálezů detektorem kovů je jednou z metod archeologického výzkumu. Základní podmínkou pro fungování celého systému je dodržování platného zákona. Tomuto principu musí být podřízena veškerá technicko-organizační opatření při využívání AMČR-PAS. Archeologický výzkum může provádět výhradně organizace k tomu oprávněná a na území, které je vymezeno platnou dohodou s AV ČR. Výzkum musí být registrován v Archeologické mapě České republiky (AMČR) a má svého vedoucího, který je pracovníkem dané oprávněné organizace.

Registrace archeologického výzkumu

Archeologické výzkumy jsou registrovány ve formě projektu v AMČR, a to vždy ještě před svým zahájením v terénu. Územní rozsah projektu je vymezen na základě potřeby a cílů, které má projekt splnit. Výzkum je možné vymežit různými způsoby: jak pro konkrétní dlouhodobě sledovanou lokalitu, tak jako projekt pro širší region (např. okres), při respektování zákonné působnosti oprávněné organizace. Doporučuje se, aby výzkumy s větším územním rozsahem nepřesahovaly z hlediska délky trvání jeden rok, naopak výzkumy zaměřené na jednu lokalitu mohou probíhat i několik sezón. Výzkumná strategie projektu a jeho základní principy by měly být konkretizovány a shrnuty v dokumentu přiloženém jako součást projektové dokumentace v (AMČR).

Výzkum provádí oprávněná organizace

Oprávněná organizace realizující konkrétní projekt je zodpovědná za způsob jeho provedení a jeho organizaci. Pro jasné ukotvení vazby spolupracovníka na oprávněnou organizaci by s dobrovolným spolupracovníkem měla být uzavřena dohoda, která specifikuje podmínky účasti na prováděných výzkumech. Obsahem dohody by měly být zejména následující body: nastavení způsobu komunikace s vedoucím výzkumu, povinnost respektování metodických postupů při výzkumu (dokumentace nálezové situace, využití GPS pro lokalizaci nálezů, nevyzvedávání nálezů z místa původního uložení např. depoty, hroby), oddělené uchovávání nálezů jednotlivě, v označených obalech, pravidla fotodokumentace, vyjednání vstupu na pozemky s vlastníky, správci či uživateli, odpovědnost za způsobené škody (apod.)

Každý výzkum má svého vedoucího

Vedoucí výzkumu musí být pracovníkem organizace s oprávněním provádět archeologický výzkum. Vedoucí výzkumu rozhoduje o aplikaci konkrétních metodických postupů s ohledem na sledovaný terén (např. orné plochy, louky, les). Může vymežit specifický okruh vyhledávaných artefaktů, např. s ohledem na typ sledované lokality. Vedoucí výzkumu musí být informován o aktuálním zapojení a pohybu dobrovolných spolupracovníků. Týká se to zejména situací, kdy vedoucí není přímo přítomen na místě. V těchto případech by měl být vedoucí informován spolupracovníkem (ideálně formou předem domluvené elektronické komunikace) před zahájením a po ukončení práce v terénu. Vedoucí výzkumu rozhoduje o výběru, zveřejnění a míře zpřístupnění nálezů v AMČR-PAS, resp. Digitálním archivu AMČR.

Bez nálezného

Jelikož archeologické nálezy evidované v AMČR-PAS jsou učiněné v režimu archeologického výzkumu, je vyloučeno požadovat výplatu odměny podle § 23 památkového zákona.

Evidence nálezů

Veškeré archeologické nálezy a jejich nálezové okolnosti musí být evidovány. V ideálním případě by základní evidence měla proběhnout přímo v místě nálezů. V případě technických překážek (nedostupné internetové připojení, spolupracovník není vybaven chytrým telefonem apod.) by mělo k evidenci nálezů dojít bez zbytečných odkladů po návratu z terénu.

Teoretická a praktická příprava dobrovolných spolupracovníků

Všichni uživatelé AMČR-PAS musí být proškoleni. Obsahem školení by měly být právní podmínky, metodika práce v terénu, dokumentace a způsob užívání AMČR-PAS.

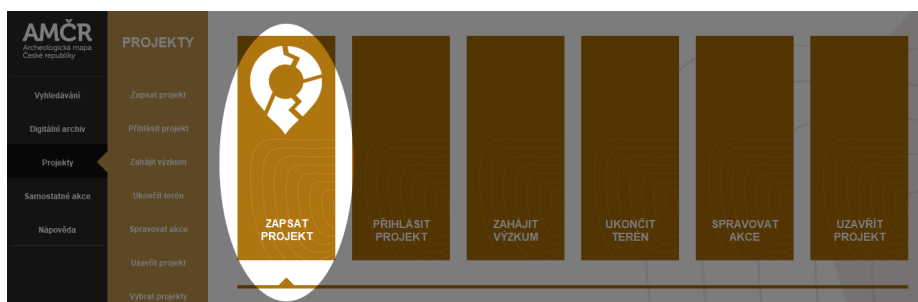
Projekt typu průzkum

Projekty typu **průzkum** lze ve vztahu k době trvání vést dvojím způsobem:

- **sběrné projekty**, v rámci kterých evidujeme nálezy z větších územní celků (okres, katastr, apod.) Pro takto široce vymezené projekty platí, že doba jejich trvání nepřekračuje jeden rok;
- projekty, v rámci kterých evidujeme nálezy z **konkrétní lokality** po delší dobu. Pro takové projekty pak platí omezení doby trvání na max. pět let. V tomto případě vhodně vyplňte pole *lokalizace* v projektu a do pole *podnět* uveďte informaci o očekávaném trvání projektu.

Oba typy projektů jsou vždy zakončeny nálezovou zprávou, viz [dále](#).

Založení projektu v desktopové aplikaci AMČR

Obr. 1: Zapsat projekt

Projekt založíme po přihlášení do aplikace AMČR kliknutím na kartu Projekty a Zapsat projekt

Zapsat projekt

Obr. 2: Projekt typu průzkum

1. Aby projekt mohl sloužit k zápisu samostatných nálezů, musí být zapsán jako **průzkum**. Položky, které nám nejsou při zápisu projektu známy můžeme proškrtnout (-).
2. Po přidání obecné lokalizace v mapě projekt zapíšeme.

Pro prospekce realizované na velkém množství katastrů (např. celý okres) není nutné vymezovat zvláště všechny dílčí katastry. V takovém případě vyberte z nabídky katastr okresního města (či okresních měst) a situaci vysvětlete v poli lokalizace.

Přihlásit projekt

Obr. 3: Přihlásit projekt

1. Po přihlášení projektu doplníme vedoucího projektu (ve většině případů sami sebe).
2. Aplikace nás vyzve k vyplnění nezbytných údajů a projekt přihlásíme.
3. Do projektové dokumentace vložíme soubor s popisem projektu, jeho cílů, územního rozsahu, metodiky a způsobu organizace (vzor dokumentu ke stažení [zde](#)).
4. Pokud je projekt realizován na území s památkovou ochranou, doplníme název kulturní památky a její katalogové číslo dle [Památkového katalogu NPÚ](#).

Zahájit projekt v terénu

Podnáť -
Lokalizace -
Parcelní číslo - Plánované zahájení -
Oznamovatel
Zástupce oznamovatele
Adresa oznamovatele
Telefon E-mail
Přihlášení projektu
Vedoucí projektu Organizace Archeologický ústav AV ČR, Brno, v.v.i.
Nové jméno Uživatelské označení
Památková ochrana bez ochrany Rejstříkové číslo ÚSKP
Název památky
Projektová dokumentace
Název ↑ Typ Velikost
PŘIDAT STÁHNOUT
Zahájení výzkumu
Datum zahájení 1
Ukončení terénních prací
Datum ukončení
Historie projektu
ZAPSAT
PŘIHLÁSIT
NAVRHNOUT ZRUŠENÍ
ZAHÁJIT VÝZKUM 2
UKONČIT TERÉN
UZAVŘÍT PROJEKT

Obr. 4: Zahájit projekt

1. Posledním nezbytným krokem je přidat datum zahájení projektu.
2. Pak klikneme na **Zahájit výzkum**.

Číslo projektu

M. 2020000004 zahájen v terénu A. rozepsaná 1
Akce Dokumentační jednotky Dokumentace Bibliografie
Popis akce
Katastr Další katastry
ULOŽIT ZMĚNY

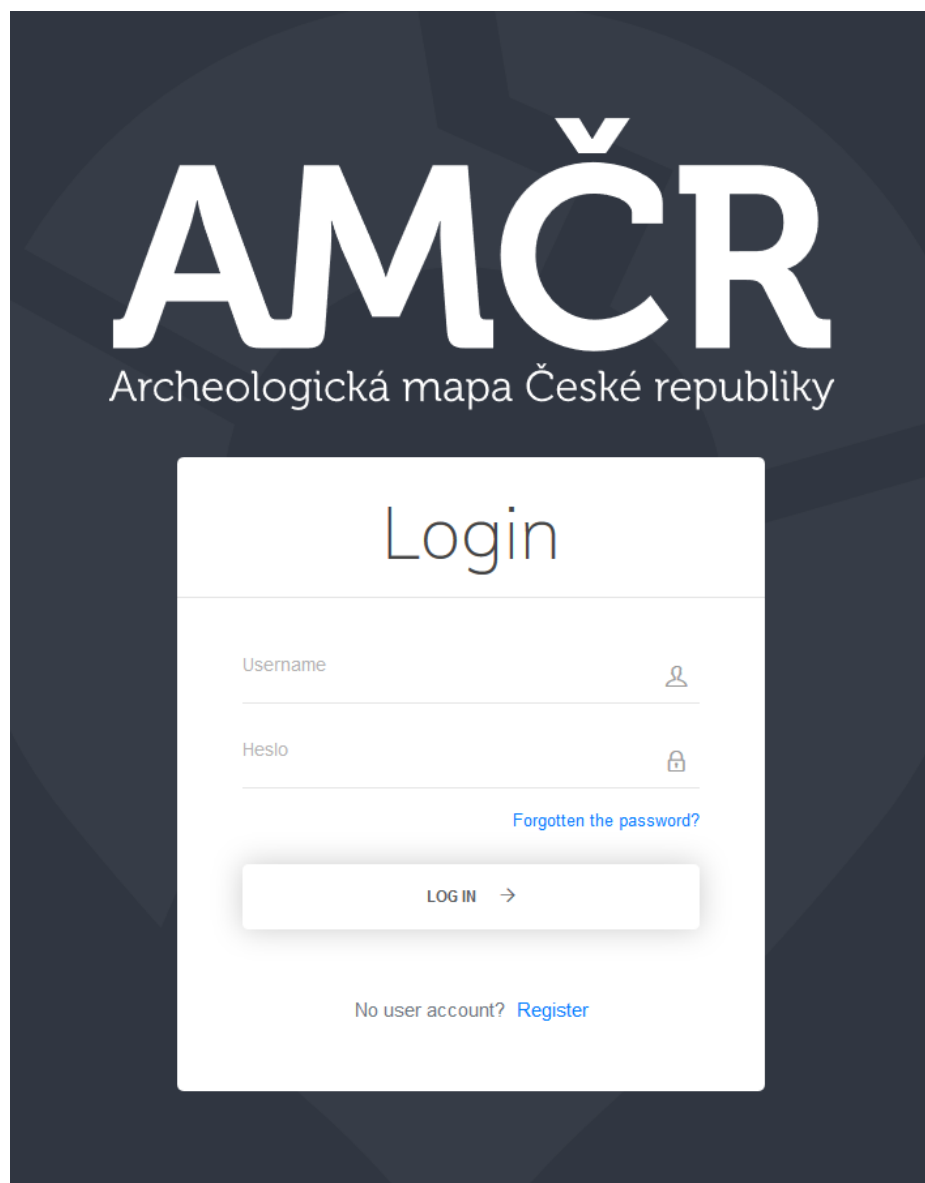
Obr. 5: Číslo projektu

1. Projekt se zobrazí spolupracovníkům v aplikaci AMČR-PAS právě ve stavu **zahájen v terénu**.
 - Číslo projektu lze pro usnadnění zkopírovat z automaticky generovaného výpisu.
 - Číslo sdělíme spolupracovníkům, kteří mají k danému projektu přispívat.

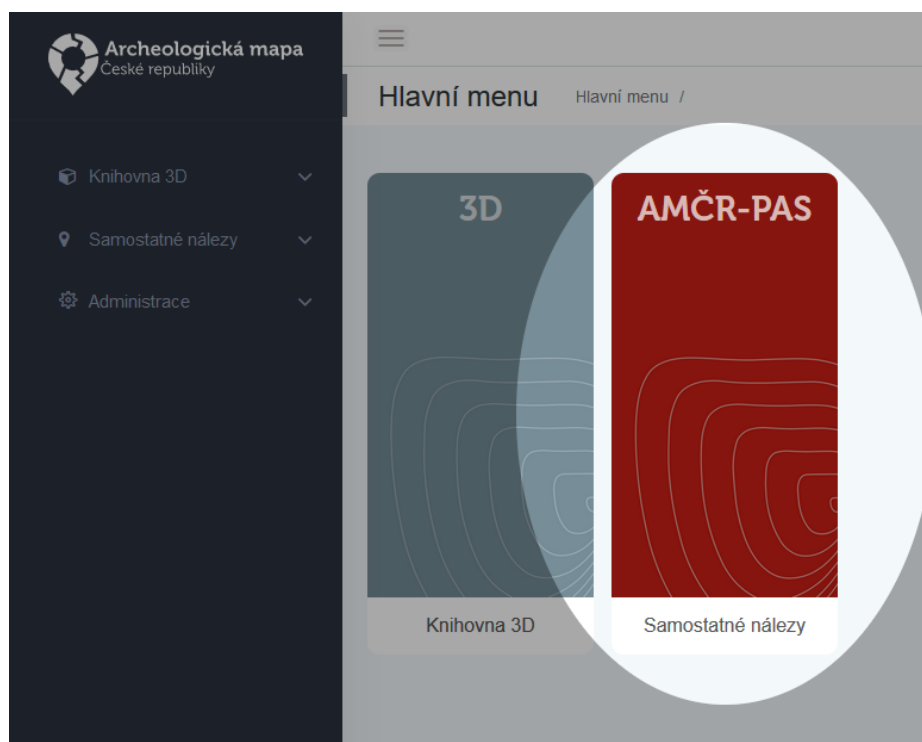
Webové rozhraní AMČR-PAS

Přihlášení

Pro přihlášení do [aplikace](#) slouží stejná emailová adresa a heslo jako do desktopové aplikace AMČR-PAS.

Obr. 6: Dialog pro přihlášení

Obr. 7: Výběr modulu AMČR

Úvodní obrazovka

Modul AMČR-PAS je jednou ze součástí Archeologického informačního systému ČR (AIS ČR), resp. Archeologické mapy ČR (AMČR). Ve webové aplikaci je v současnosti dostupný modul AMČR-PAS a Knihovna 3D, která slouží pro evidenci 3D modelů a textur relevantních pro archeologii.

Samotný modul AMČR-PAS se skládá z několika karet:

- **Zapsat:** Zápis nového nálezu;
- **Moje nálezy:** Výčet nálezů, evidovaných pro mou organizaci;
- **Vybrat:** Výběr nálezů dle zadaných kritérií;
- **Spolupráce:** Správa spolupráce s amatérskými badateli;
- **Potvrdit:** Seznam nálezů evidovaných spolupracovníky čekajících na potvrzení.

Spolupráce

Na kartě **Spolupráce** se zobrazuje tabulka navázaných spolupracovníků. Po žádosti o spolupráci ze strany amatérského badatele budete vyzváni k jejímu potvrzení, to provedete právě v této části aplikace. Potvrzením spolupráce vznikne vazba mezi Vámi a spolupracujícím amatérem.

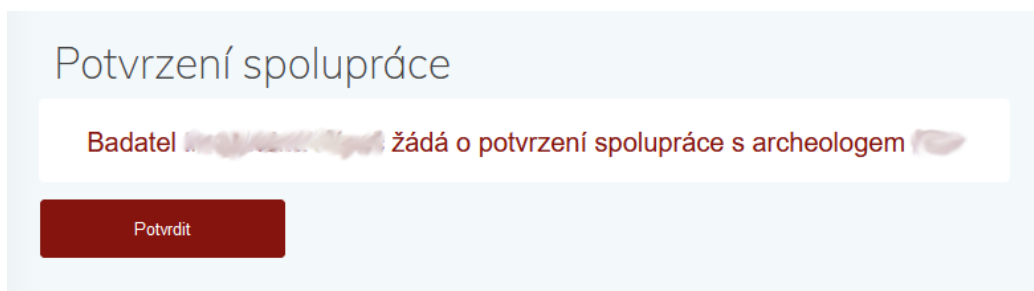

Obr. 8: Karty po přihlášení do AMČR-PAS

Badatel	Organizace (badatel)	Email (badatel)	Archeolog	Organizace (archeolog)	Email (archeolog)	Aktivní	Potvrzeno	Datum potvrzení
[redacted]	[amaterský spolupracovník]	[redacted] (U-000305)	[redacted]	Archeologický ústav Brno	[redacted] (U-000305)	Ne	Ano	2020-06-02 19:42
[redacted]	[amaterský spolupracovník]	[redacted] (U-000305)	[redacted]	Archeologický ústav Brno	[redacted] (U-000306)	Ne	Ano	2020-06-02 19:09
[redacted]	[amaterský spolupracovník]	[redacted] (U-000306)	[redacted]	Archeologický ústav Brno	[redacted] (U-000305)	Ano	Ano	2020-09-30 20:02

Obr. 9: Tabulka spoluprací

1. Další informace o spolupráci, manipulace s daným vztahem.
2. Informace o tom, zda-li je daná spolupráce **aktivní** a je-li **potvrzena**.

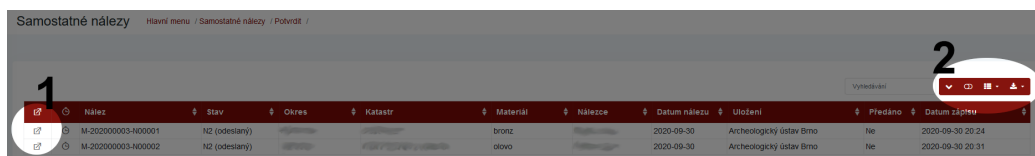
Obr. 10: Potvrdit spolupráci

Po potvrzení spolupráce, vytvoření projektu a sdělení jeho identifikátoru může spolupracovník pod tento projekt začít zapisovat nálezy.

Potvrzení nálezu

Po tom, co spolupracovník zapíše a potvrdí nález k odeslání, zobrazí se Vám tyto nálezy pod kartou Potvrdit ve formě přehledné tabulky.

1. Úpravu informací zadaných spolupracovníkem provedeme po kliknutí na ikonu .
2. Díky nabídce vpravo nahoře můžeme (*platí pro všechny tabulky v aplikaci*):

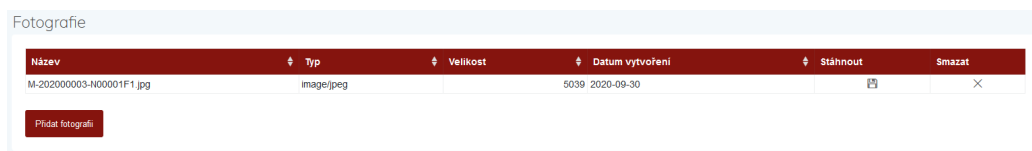
Nález	Stav	Okres	Katastr	Material	Nálezce	Datum nálezu	Uložení	Předáno	Datum zápisu
M-202000003-N000001	N2 (odeslaný)			bronz		2020-09-30	Archeologický ústav Brno	Ne	2020-09-30 20:24
M-202000003-N000002	N2 (odeslaný)			glovo		2020-09-30	Archeologický ústav Brno	Ne	2020-09-30 20:31

Obr. 11: Tabulka nálezů

- přepnout tabulku na kompaktní textové zobrazení
- zvolit sloupce, které budou zobrazeny
- stáhnout data ve formátech CSV, XML či JSON

Detail potvrzení nálezů

Fotografie

Název	Typ	Velikost	Datum vytvoření	Stáhnout	Smazat
M-202000003-N00001F1.jpg	image/jpeg		5039 2020-09-30		

[Přidat fotografii](#)

Obr. 12: Tabulka přiložených fotografií

První zobrazenou sekci je seznam přiložených fotografií, ty lze po kliknutí na ikonu stáhnout. Rovněž je možné nadbytečné fotografie nálezů smazat, případně přidat další, např. po laboratorním zpracování. **Upozorňujeme, že smazání fotografie ze systému je nevratné!**

Fotografie musí splňovat archeologický dokumentační standard. Tím rozumíme kolmé a šikmé snímky předmětu tak, aby zachycovaly celkovou podobu předmětu. Je rovněž vhodné připojit i fotografie nálezových kontextů. Akceptovány jsou fotografie ve formátu JPG, PNG, TIFF do maximální velikosti 100 MB na jednu fotku (není tedy třeba je komprimovat či zmenšovat). Fotografie dokumentující předmět před nahráním ořízněte a natočte tak, aby osy měřítka a předmětu kopírovaly svislou a vodorovnou rovinu osy fotografie. Pro více informací o dobré praxi v dokumentaci drobných nálezů viz sekce [Fotografická dokumentace nálezů](#).

Nálezové okolnosti

V sekci Nálezové okolnosti najdeme:

- číslo projektu,
- jméno a příjmení nálezce (resp. autora záznamu),
- katastrální území nálezů (automaticky vyplněno podle lokalizace v mapě),
- detailnější popis lokalizace - např. formou parc. č. či pomístního názvu (ulice, trať, poloha). Prosím dodržte následující formát zápisu: *Poloha, (parc. č.),*

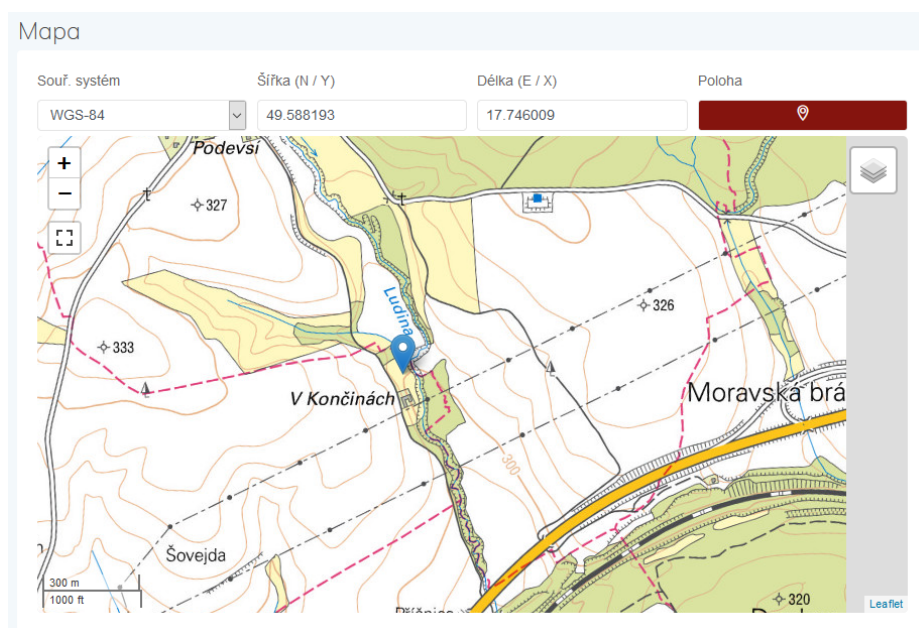
Nálezové okolnosti

Projekt	Katastrální území
M-202000003 ()	
Lokalizace	
Na louce v extravilánu v poloze...	
Nálezce	Datum nálezu
+ anonym, anonym	30/09/2020
Nálezové okolnosti	Hloubka (cm)
pastvina/louka	5

Obr. 13: Nálezové okolnosti

- identifikaci nálezce - tu mohu z důvodu anonymizace hledače upravit na hodnotu **anonym, anonym**,
- datum nálezu,
- další nálezové okolnosti.

Lokalizace nálezu

Obr. 14: Mapové okno

Mapové okno slouží k přesné lokalizaci nálezu. Lze přepínat mezi různými mapovými podklady.

Místo nálezu je možné určit několika způsoby:

- Zadáním geografických souřadnic. Akceptovány jsou souřadnice:

- WGS-84 uváděné v decimálních stupních, např. 50.0903260, 14.4090983,
- S-JTSK uváděné v záporných hodnotách v metrech, např. -597268, -1161521.
- V případě práce v terénu s telefonem s GPS lokalizací pomocí tlačítka **Současná poloha** 📍. Pro tuto funkci je nutné povolit v prohlížeči přístup k polohovým údajům zařízení, které používáte.
- Přiblížením v mapě a vybráním přesného bodu.

Nález

Obr. 15: Popis nálezů

V sekci **Nález** je specifikována datace nálezů, typ předmětu atd. Vyplnění této části je pro amatérské spolupracovníky povinné, nicméně předpokládáme úpravu zadaných informací archeologem.

- Pole **Přesná datace** slouží k bližší dataci nálezů nad rámec pole **Období**, může obsahovat století (např. u mincí) či plné znění konkrétního periodizačního systému (*Lt C/D*, *Řím A0* atp).

Uložení

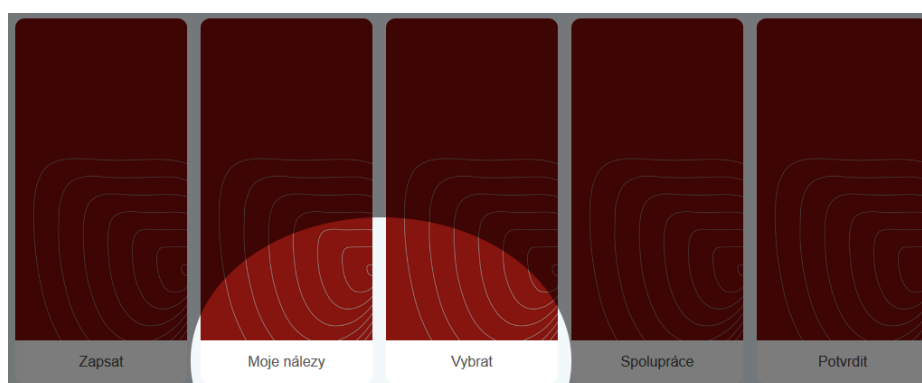
Obr. 16: Detaily uložení nálezů

Poslední vyplňovanou sekci jsou informace o uložení a předání nálezů. Rozepsaný formulář lze v jakémkoliv bodě práce uložit a vrátit se k němu později. Zde je nutné:

1. **potvrdit předání** nálezů oprávněné organizaci,

2. uvést **Evidenční číslo** přidělené danému nálezu. Tím není nutně inventární číslo, může jím být přírůstkové číslo či libovolný **unikátní identifikátor**, pod kterým bude možné daný nález ve sbírce kdykoli dohledat. Případně je možné pro evidenci využít unikátní identifikátor generovaný v AMČR-PAS, který se skládá z identifikátoru projektu a pořadového čísla nálezu v daném projektu. Pak do kolonky **Evidenční číslo** přidáme poznámku .
3. nastavit **Přístupnost**, což je úroveň, na které bude zobrazena geografická poloha daného nálezu, automaticky je předvyplněna přístupnost **archeolog**, v odůvodněných případech lze přístupnost omezit na **archiváře**, případně informace zpřístupnit širšímu okruhu uživatelů (anonymní, registrovaní badatelé).

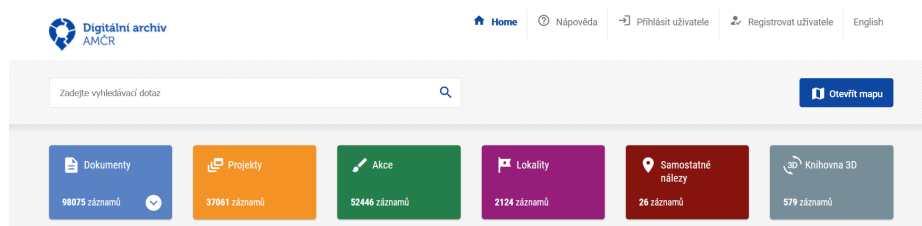
Moje nálezy a Vybrat

Obr. 17: Karty aplikace Moje nálezy a Vybrat

Karta **Moje nálezy** nabízí výpis nálezů evidovaných spolupracovníky mé organizace. Karta **Vybrat** pak nabízí multikriteriální vyhledávání v nálezech evidovaných v modulu AMČR-PAS. V obou případech lze záznamy libovolně filtrovat, řadit, případně exportovat do podporovaných formátů.

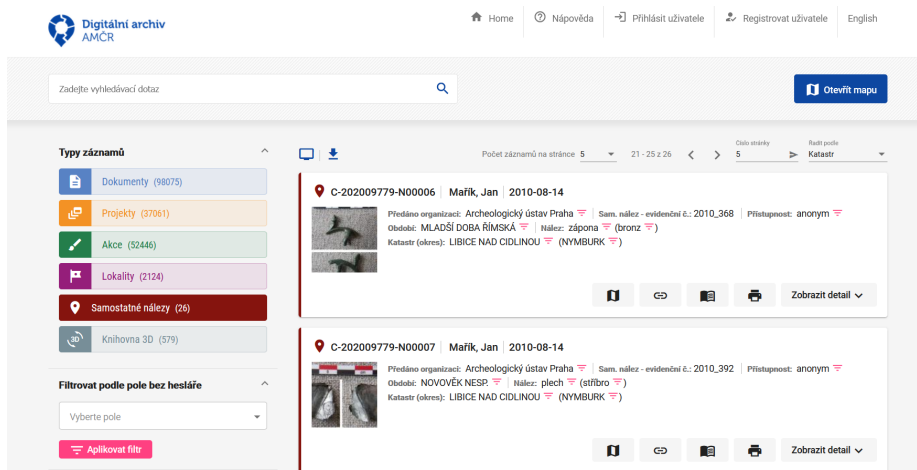
Nález v Digitálním archivu AMČR

Obr. 18: Digitální archiv AMČR

Po **odeslání záznamu nálezu** jej potvrdí osoba pověřená archivací detektorových nálezů na příslušném Archeologickém ústavu AV ČR. Následně je záznam zveřejněn v Digitálním

archivu AMČR v kategorii [Samostatné nálezy](#). Zde jsou zveřejněny všechny nálezy evidované v modulu AMČR-PAS, jejich lokalizace však může být z důvodu ochrany archeologického dědictví zobrazena na okres, v němž byl daný nález evidován. Ke zveřejnění nálezů dochází zpravidla do 48 hodin od archivace. Archivace a zveřejnění samostatných nálezů je nezávislá na archivaci daného projektu. Ve chvíli, kdy dojde k archivaci prvního nálezu, v Digitálním archivu jsou zveřejněna i základní metadata o souvisejícím projektu.

Obr. 19: Samostatné nálezy v Digitálním archivu AMČR

Archivace projektu typu průzkum

Pro posunutí projektu typu průzkum do stavu *navržen k archivaci*, kdy se spolupracujícím již nebude zobrazovat číslo projektu ve webovém rozhraní, tj. nebude možné pod projekt zapisovat nové nálezy, postupujte následovně:

1. v desktopové aplikaci AMČR vyberte projekt;
2. ukončete projekt v terénu, případně upravte začátek a konec projektu v terénu tak, aby data odpovídala skutečnosti;
3. vytvořte *Akci*, u té vyplňte nutné minimum údajů tak, aby ji bylo možno odeslat, případně povinná pole proškrtněte (-);
4. vytvořte *Dokumentační jednotku (Celek akce)*, ta je formální, aby bylo projekt možné uzavřít. Zaškrtněte pole *Negativní zjištění* v podsekcí *Popis dokumentační jednotky*;
5. přidejte *PIAN*, bod, který umístíte na okresní/krajské město apod., jde o formální krok;
6. Nahrajte k akci nálezovou zprávu podle zjednodušeného vzoru (vzor [zde](#)), pro inspiraci můžete využít následující [příklad](#);
7. navrhnete projekt k archivaci.

Forma NZ k projektům typu průzkum je o poznání stručnější než v případě klasických nálezových zpráv, neboť o vyplnění komponent a jednotlivých položek se stará provázanost s nálezy v AMČR-PAS. Předpokládáme, že v návaznosti na typ projektu, počet nálezů atd. bude obsahovat jednotky stran. Administrace a zpřístupnění údajů z NZ budou probíhat

v takovém režimu, aby nedošlo k úniku informací o ohrožených archeologických lokalitách. Pokud bude NZ takové informace obsahovat, může dojít k oddálení jejího zveřejnění až na dohodnutý termín. V takovém případě opatřete přiložený dokument komentářem nebo kontaktujte správce AMČR.